

MARTIN ŠRAJER / 27. 4. 2022

Kniha o Ester Krumbachové

Mnozí kolegové o ní mluvili jako o jedné z nejinspirativnějších osobností české kinematografie. Přesto je přínos Ester Krumbachové pro tuzemskou kulturu doceňován až nyní, víc než 25 let po její smrti. Jedním z důvodů může být zakonzervovaná představa, že hlavním strůjcem filmu je režisér, zpodobňující před kamerou svou autorskou vizi. Pojetí natáčení jako kolektivního tvůrčího procesu, kdy o výsledku rozhoduje součinnost mnoha talentovaných mužů a žen, se u nás prosazuje jen pozvolna.

V případě Krumbachové, která se zasloužila o podobu i náplň filmů jako *Sedmikrásky*, *Kočár do Vídně*, *Všichni dobří rodáci* nebo *Ucho*, sehrála roli také nepřístupnost její pozůstalosti. Edith Jeřábková a Kateřina Svatoňová se Zuzanou Blochovou a Anjou Kirschner se sice v roce 2016 v rámci výzkumného projektu pro studenty a studentky UMPRUM pustili do probádávání odkazu Krumbachové, ale byly vesměs odkázány na skrovnou odbornou literaturu, dobový tisk a rozhovory s přáteli nekomfortní umělkyně.

Pak se jim ovšem podařilo získat přístup k jejím deníkovým zápisům, skicám nebo kostýmním návrhům, které po její smrti zůstaly v bytě v pražské ulici Za Zelenou liškou, kde žila. Získané materiály nabídly nový pohled na Ester Krumbachovou i možnost plnějšiho docenění jejího významu v dějinách českého (audio)vizuálního umění.

Výstupy projektu Jeřábkové a Svatoňové mohla širší veřejnost zhlédnout na několika výstavách, ta nejrozsáhlejší se konala na přelomu loňského a letošního roku v Domě umění města Brna. Krom toho se v kině Ponrepo konaly projekce filmů Krumbachové s doprovodnou debatou a bylo publikováno několik statí v odborných časopisech. Za prozatímní završení výzkumu lze považovat monografii, která výstavu doprovází (resp. na ni navazuje), a paralelní spuštění online archivu pozůstalosti Krumbachové. Ten je přirozeným rozšířením jak knihy, tak brněnské expozice a může být cennou pomůckou

pro další badatele a badatelky.

Editorkami knihy nazvané stejně jako výstavy jednoduše „Ester Krumbachová“ jsou Edith Jeřábková a Kateřina Svatoňová, které v úvodu vysvětlují, že jejich ambicí nebylo vytvořit celistvou monografii a biografii, mj. z důvodu nemožnosti redukovat komplexní osobnost a tvorbu Krumbachové uzavřeným lineárním textem se začátkem a koncem. „Aby byla zachována tato heterogenita, kniha se skládá z několika rovin,“ píšou editorky. „Na jedné straně zde naleznete odborné texty českých i zahraničních specialistů [...], na straně druhé se v katalogové části knihy setkáte s archivními materiály, jež jsou seřazeny do tematických, volně komentovaných trsů.“

Ačkoli výpravná publikace se šitou vazbou, měkkými deskami a obsáhlou obrazovou přílohou na voňavém lesklém papíře zvenčí připomíná běžný katalog k výstavě, nároky na tento typ literatury přesahuje množstvím a kvalitou doprovodných studií, jednak grafickým designem od sester Daniely a Lindy Dostálkových, stejně rozmanitým jako myšlení a tvoření Krumbachové. Ten spolu s neohrazenou strukturou odráží koncepci samotné výstavy, která rovněž připomínala vrstevnatou síť fragmentů, jež na sebe navzájem reagovaly a zároveň návštěvníkům a návštěvnicím ponechávaly prostor, aby se do multimediálního dialogu sami zapojili, propojovali jednotlivé fragmenty a tím prohlídku spoluutvářeli.

Knize sice oproti výstavě chybí interaktivní prvek v podobě koček z útulku, ale i tak působí jako živý, proměnlivý organismus, který dokáže i při opakovaném listování překvapovat drobnými detaily, nečekanými přechody a spojeními.

První část tvoří texty, které Krumbachovou postupně představují jako divadelní scénografku (Věra Velemanová), filmařku (Lukáš Skupa), designérku (Grażyna Świątochowska) nebo kostýmní výtvarnici (Markéta Uhlířová) a postupně mapují její umělecký vývoj od padesátých do devadesátých let minulého století.^[1] Vzhledem k osobnímu zaujetí a sympatickému entuziasmu jednotlivých pisatelů a pisatelek z příspěvků ve druhém plánu paralelně vyvstává plastický portrét nezávislé, temperamentní, oslňující, kreativní ženy, jejíž nadějně rozběhnutou kariéru utnula normalizace.

Soukromý archiv, z něhož většina textů čerpá, tudíž zjevně umožnil hlouběji prozkoumat, případně i problematizovat ustálený obraz Krumbachové a přesněji

vymezit její profesní identitu i podíl na vzniku řady divadelních her a filmů. Dozvídáme se, že často kromě výtvarné stránky, zahrnující volbu barev a světel nebo výrobu kostýmů a rekvizit, spoluutvářela také dramaturgickou stavbu děl, pomáhala režisérům s vykreslením postav, radila jim, jak inscenovat předkamerovou realitu, aby publiku neunikl sekundární význam jednotlivých objektů a záběrů.

Převážně faktograficky založené studie se střídají s interpretačními, stylisticky víc ornamentálními a jazykově hravějšími eseji a jedna z kapitol pak zcela vybočuje, neboť ji namísto souvislého textu tvoří korespondenční dialog, který o Krumbachové vedly Jesse Jones a Ruth Novack. Různorodé přístupy se ovšem organicky doplňují. Informace z jednoho příspěvku jsou z jiné perspektivy nebo teoretické pozice rozvedeny v dalším. V mnohosti přístupů se zračí mnohost talentů Krumbachové.

Pro textovou část knihy tak částečně platí to, co Libuše Heczková a Kateřina Svatoňová v poslední studii uvádějí o psaní nezlomné režisérky, scenáristky a výtvarnice, které podle nich bylo „pohyblivé a dynamické [...], samomluvou, monologem i dialogem zároveň“.

Zatímco v první části knihy je fotek poskrovnu a design je v ní víceméně podřízen čitelnosti textu (výjimku představují zvýrazněné citace se záměrně „rozhozeným“ formátováním), následujících tři sta stran hýří barvami, kresbami, obrazy, otisky rukou, kostýmními návrhy, reprodukcemi scénářů a osobních poznámek, fotografiemi z filmů i soukromí Krumbachové. Z informačně hutných popisků na ostře červeném nebo zeleném pozadí sice někoho mohou rozbolet oči, ale v souhrnu je obrazová část právě i zásluhou jasných barev a fotografií ve vynikající kvalitě podobně lákavá jako pokrmy, kterými Jiřina Bohdalová ve Vraždě ing. Čerta hostí Vladimíra Menšíka.

K obehranému příměru s hostinou o mnoha chodech rozličných chutí svádí snaha stručně vystihnout knihu jako takovou. Dává nám okusit, kým vším Ester Krumbachová byla a co všechno dokázala, ale díky vyváženosti a pestrosti servírovaných pokrmů na konci nejste přejedeni, není vám špatně, naopak byste si ještě nějakou tu rozinku dali. Třeba v podobě jednoho z filmů, které Krumbachová pomohla vyčarovat a které po přečtení a prolistování knihy budete možná vnímat jinak, například skrze kostýmy, barvy a design, a odnesete si z nich víc.

Edith Jeřábková, Kateřina, Svatoňová (eds.), Ester Krumbachová. Praha: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, Are 2021, 448 stran. ISBN 978-80-88308-46-1.

Poznámky:

[1] Práci Krumbachové na poli scenáristiky nedávno přiblížil Jan Bernard (mj. také odborný recenzent knihy od Jeřábkové a Svatoňové) v monografii *5 a 1/2 scénáře Ester Krumbachové*.